

Hottó Anikó:

Marczi István
u. 8
P. No. 1

J E L E S   N A P O K,
Ü N N E P E K

szeptember, október, november hó.

9 lap

MARCALI

jelige: "Hulló levelek"

- Csókolom, Mariska néni ! Csak nem beteg ?
  - Dehogynem, gyerekek.
  - Mi történt magával, Mariska néni?
  - Tudod, hogy van ez gyerekek. Az ember csak megy, megy, és egyszer csak elbotlik. Elestem. Megrepedt a bokám. Meg a gerincemnél is valami isten-lova lába.
  - Sebaj, elfog ez mulni.
  - Nem hiszek én már semmiben sem angyalom. Ugysem sokáig élek már.
- Ne mondjon ilyet Mariska néni! Fogom én még magát megköszöntenéni a 90. születésnapján!
- Bárcsak adná a Jóisten, hogy úgy legyen.
  - Na gyere beljebb. Miről meséljek most tenéked? Mire vagy kíváncsi?

Ez alkalommal arra kértem, hogy meséljen nekem arról, hogy régen, - az I és II. világháború közti években - itt Marcaliban az emberek milyen ünnepeket tartottak, a jeles napok miatt, mitől „jeles napok”, e napokhoz kapcsolódó legfontosabb elvégzendő munkákról stb...

Talán így sikerül az előbb említett időszakban élő emberek emlékét megőrizni és átmenteni az utókor számára. Hiszen biztos vagyok benne, hogy az én gyerekeimet, unokáimat, azok leszármazottjait is élénken foglalkoztatni fogja, hogy is éltek elődeik az adott társadalomban és társadalmi viszonyok között, hogyan dolgoztak, gyermekeiket mire nevelték, s azok az életben hogyan boldogultak.

Marcalinak, ennek a kisvárosnak jelenleg hagyományai nincsenek. Régen voltak ; de azok feledésbe merültek. Ezért furcsa volt hallgatni, hogy két emberültővel ezelőtt milyen gazdag hagyományokkal, szokásokkal rendelkeztek az emberek- és Marcali. Pedig nem ártana ezeket feleleveníteni.

Három hónapot - a szeptembert, októbert és novembert - dolgoztam fel, egyelőre csak nagy körvonalakban. Ugy gondoltam, hogy egy másik alkalommal feldolgozom a többi kilenc hónapot is - évszakokra bontva. Lehet, hogy a lért anyag kevésnek fog tűnni. Én azt szeretném, ha egy átfogó képet nyújthatnék - ha nagyvonalakban is.

Bizom abban, hogy amit a továbbiakban leírok - a népről- életéről- vágyairól- nem fog a feledés homályába veszni.

És ha már ezt elértem, nem volt hiába való a munkám.

SZEPTEMBER -t

Őszelő hónap és Szent Mihály havának nevezik.

E hónap első napja Egyed, ami a gazdasági élet jeles napjai közé tartozik. A legtöbb helyen ezen a napon álltak szolgálatba a pásztorok, kondások és szülőpásztorok. Ekkor lehetett utoljára a szőlőshegyben szekérrel járni - egészen az októberi szüretig. Ez azért volt, mert így az emberek nem tudták megdézemálni a másik ember szőlőjét.

Voltak olyan helyek, ahol már ekkor javában folyt a szüret. Aprószemű szőlőt szedtek, amit az emberek tréfásan elneveztek „sörétnek”.

Ha Lőrinc már belepisált a dinnyébe, az bizony már nem igen finom. Az uborka és a dinnye ekkor már - lejárt a magát.

Nincs még egy olyan gyakori nevünk, mint a Mária. Egy évben 32 Márai napunk van, június kivételével minden hónapban.

Marcaliban sok Mária volt, és közülük legtöbben a névnapjukat Kisasszony napján, 8-án tartották. Ezen a napon szinte minden háznál, ahol diófa volt, verték a fáról a diót.

Mariska néni szerint régebben még a dió is más volt, nagy, öregszemű, vékonyhéjú diókat vertek le a fáról, amit "kókuszdiónak" neveztek. Ebben az időszakban vacsorakor az asszonyok az asztalra már ujbort tettek.

A Máriák tiszteletére általában mindig bált is rendeztek.

Máté napján, 21-én az emberek az estéjüket úgy intézték, hogy dolguk ne legyen. Ugyanis e napon a jobb emberek, akik szerettek olvasni, Máté passióját olvasták fel. Ilyenkor 8-10 ember összegyűlt egy-egy helyen, lakásban, vagy a hegyen és hallgatták a felolvasást.

Mihálykor, szent Mihály tiszteletére reggel 5 órakor és este hét órakor harangoztak. Az állatokat ekkor terlték be a mezőről. Az emberek azt tartották, hogy szent Mihály jó, mert többet lehet pihenni, hisz az éjszák már hosszúak. Tartozott ide egy időjóslás is: ha az e napon talált tölgyfa-gubacsban pókot találunk, szerencsétlen esztendő következik. Ha férget, jólesz a következő év, ha pedig legyet- hát olyan- amilyen.

Ezután pedig elkezdődtek a szüreti mulatságok. A legjelentősebb a szüreti bál volt. Nagy készülődés előzte meg. A bál időpontja nem volt - nem is lehetett - állandó, hisz ez függött attól, hogy a szőlő java mikor érett be...

A bált felvonulás előzte meg, ami ebéd után kezdődött és sötétedésig tartott. A főtérről indultak. A parasztyerekek lóháton, parasztyalyában, színes mellényben, csőszlegények kalapban. A lányok - akik magyar ruhába öltöztek fel - négyökrűsszekéren mentek. Ezekre a szekerekre négy oszlopot állítottak téglalap alakban. Az oszlopokra szőlőt kötözték fel, a lányok a kocsii tetején danoltak, közben szemesték a szőlőt. Mentek, meg-megállva egy-egy helyen ahol a kisbíró beszédet mondott. Hosszu paksamétát tartott a kezében. Mi is állt ebben az írásban? Legények lettek kigunyolva- olyanok, akiknek a "férfiasságukon" valamilyen csorba esett. De a lányok sem maradtak annyiban. Róluk humoros meséket- amelyen néhol pikáns izüek voltak- mondott a kisbíró.

Kisbíróné és bíróné nem akárcsi lehetett. Ők a jómodu parasztlányok- menyecskék közül kerültek ki. Nem is akárcmivel vitték őket! Hintó cipelte "őnagyságáikat". Ezt a hintót a Széchenyi gróftól kérték el, aki szívesen odaadta. Nekik menyecskekontyot kellett viselni. Ment a menet a városon keresztül: Elöl a parasztyerekek lóháton, a csőszlegények, utánuk egy- egy négyökrűs szekér, majd a hintó, a cigánybanda és a maradék. Az egész várost körbejárták.

- Mariska néni itt megállt a beszédben, és megkérdezte, hogy "mond angyalom, szokott itt mostanság szüreti felvonulás lenni?" "Igen - mondtam, de ma már nem minden utcát járnak végig", amire ő így felelt. "Látod gyerekem, régen itt minden utcát végigjártak. Manapság pedig ott a központban járdigálnak egy kicsinyt, és ezzel be van fejezve. Hogy ez milyen város gyerekem, mikor lesz ebből valamikor is "városis fészek". Hisz Május 1-én kívül lehet valamit is látni?. Én azt mondom, hogy ez a mostani ifjúság valamit hogyan is tudjon, mikor példa nincs a bemutatásra!"

A felvonulás a Dózsa utcában fejeződött be, mert ott volt a Paraszt-legény Egylet. Az iparosok, a középfajta emberek a Kossuth utcába mentek tovább, hisz ők az Iparos Egyletbe tartoztak. A bál hajnalig tartott. Egyik kedvelt játék a mulatságnak a szőlő lopás. A szőlőt az udvarban és a teremben felaggatták zsínorokra, fára, stb... A szőlőlopás során akit elkaptak, annak könyörtelenül fizetni kellett. Persze nem nagy összeget. Az így beszédett pénz az Egylet pénze lett. Hajnalig mulatság, tánc, dalolás, beszélgetés, vitázás. Egyszer ennek is vége lett. De másnap ugyanugy folyt a munka, a emberek tudták a kötelességüket.

Szüret után elcsendesül a határ.

OKTÓBER

az őszi és a mindszent hava.

Ferenc napján ha volt dér- már hullott az összes falevél - főleg az akác és a dió levele. Megkezdődött a kukoricaszedés. A kukoricát csövestől törték le, majd szekerekkel szállították haza. Amikor az összes kukorica hazakerült, akkor kezdődhetett a fosztás. Kora este kezdéek összegyűlni az ismerősök annál a háznál, ahova hívták őket. Az volt a jó, ha minél többen jöttek össze, mert akkor több idő jutott vidámságra, szórakozásra. Az eladó lányok és legények szívesen mentek ilyen helyre, hogy találkozassanak egymással. A népes csoport a fészkerben, vagy a pajtában ülte körül a nagy kukorica

kupacot. Nem unatkoztak, hiszen közben énekeltek, beszélgettek, vicceket meséltek. A férfiak közben a kifosztott kukoricát a padlásra hordták fel. Jólesett a háziasszony dióspogácsája, meg a gazda új bora, - melegítőnek, mivel ilyenkor az esték már elég hűvösek.

A fosztás végeztével nem oszlott el a társaság, a háziak legtöbbször terített asztalhoz hívták a vendégeket, a gazda dolga most már csak a bor kínálása volt. Lett is hangulat, főleg amikor a citera is megszólalt, dalolás tánc- néha éjfélig is.

A kukoricafosztás minden paraszt háznál egy kis ünnep volt.

Október közepén Teréz napján az emberek szent Teréz tiszteletére fél ünnepet tartottak. Ez a fél ünnep Marcaliban abban nyilvánult meg, hogy az asszonyok kuglófot sütöttek és azt vacsorakor még melegen felszelték és megették. Ezidő tájt van a gesztenyeszüret. Ilykor este a faluban sok helyen lehetett érezni a finom sült gesztenye illatát.

Vendel a jószágok pártfogója. A jó paraszt e napon nem fogta be az állatait. Hogy miért nem? A néphiedelem úgy mondja: különben elpusztulnának. A gazdák feleségeikkel elmentek a templomba, és imádkoztak, hogy a jószágok megmaradjanak.

A káposzta betakarításának napja Orsolya. Délután szinte minden házban káposztát szeltek az asszonyok. A férfiakat még a közelükbe sem engedték! Ez igazi asszonyi munka volt. Mikor a káposztaszélést befejezték, az előre kiforrázott kádat a konyha közepére tették, és elkezdték szépen belerakni a káposztát. A gazda feladata most jött. Alaposan megmosta a lábát, körmeit levágta, tiszta gatyát vett fel, és következett az ő tánca.

Beleállt a kádba, és ahogy az asszonyok rétegesen rakták a káposztát, az ő dolga volt a taposás. Ez komoly munka volt, mert az alapos taposás volt a káposzta tartósságának titka.

Amelyik házban nem volt "taposásra alkalmas férfi", ott a nagyobb gyerekek végezték, - nagy örömeikre ezt a munkát. Így önekik nemcsak torzsa evés jutott.

Régebben borral is meglocsolták a káposztát, manapság ez már nem szokás. A káposzta legfelső rétegét még sulykolóval is megsulykolták, amíg a káposzta fel nem dobta a levit. Majd behuzták a kádat az egyik sarokba, deszkákkal lefedték, rá egy nagy követ tettek- és kész. Ha a káposzta itt már eléggé megsavanyodott, akkor vitték ki hűvös kamrába, vagy pincébe.

A 23-i János napkor a legtöbb ember névnapot köszönteni indult. A megrövidült nappalok miatt már jobban ráérték az emberek. Marcaliban a Jánoson kívül a Sándor, István és Viktor nevek voltak a leggyakoribbak. A vezetéknevek közül a Horváth és a Csizmadia. Mariska néni például tiz Horváth Jánost ismert! A nevek elé egy-egy ragadvány- gunynév is került. Volt pñ. Éhes Horváth János, Pirsli Horváth János, Cipős Csizmadia, Ferenc stb.

Télkezdő napnak tartották a Judást. Judást a nép nem tartotta becsben, hisz ő Jézus árulója volt.

Október vége felé a legszebb pompáját, a sárga, narancs és a vörös színeit veszi fel az erdő.

NOVEMBER

Őszutó és szent András hava.

Ekkor már a kertek utolsó őszi virága, a krizantém is elvirágozik. November nagyon szomorú ünneppel kezdődik, a Mindenszentekkel. Ekkor emlékezünk meg halottainkról. A temetők megtelnek krizantém-mal, az elmulás jelképes virágával. Ezen a napon sehol nem dolgoztak, ünnepi ebéd volt, általában sült kacska és rétes. Mindenki, férfiak és nők fekete ünneplőbe feöltözve mentek halottaikhoz a temetőbe, és a sok gyertya fényétől messziről világított a temető.

Hubertusz a vadászok védőszentje. Ők ezt a napot nagy vidámsággal ünneplik, de az ünneplést vadászat előzi meg. Mert az igazi vadász természetesen nagy vadászszákmánnyal akarja köszönteni ezt a napot. A hagyomány is azt mondja, amelyik vadász ezen a napon otthon ül, lehet a szerencsés-jét,- ezen a télen nem lő vadat.

Nevezetes nap Márton napja. Nagy lakomákat rendeztek ezen a napon. Talán az miatt is volt, hogy közeledett a bűjt. Fő étel a libapecsenye volt, melyet Márton- napá ludnak mondta. A mártón napi ludhoz szokások is fűződtek: Ha a lud a jégen áll, akkor karácsonykor sárban botolkál. Időjóslás is fűződik a dátumhoz: "a jókedvű mártón, kemény tél lesz, ha borús Márton, borongós tél lesz. Erre a napra már a megforrt úborral öblítették le a kukoricával tömött, izletes ludat.

Két igen gyakori név is esik erre a hónapra. Az egyik Erzsébet. Az Erzsébetet "csak "felköszöntötték, ami érdekes dolog, bált az ő tiszteletükre nem rendeztek.

Mariska néni a miétre azt válaszolta, hogy azért, mert Erzsébet "elszurta az igazságot", hogy hol, azt ő sem tudta. A dunyharázás szokás volt ezen a napon. Azoknál a házaknál, ahol idősebb lány volt és még nem kelt el, vagy ha nagyon válogatós volt a lány, vagy ha a szülők azt akarták, hogy lányuk ne menjen el a háztól, reggel kivittek az udvarra egy hitvány dunyhát és jól megrázták. A toll elment..., a lány maradt !

25.én, Katalin napkor a lányok Katalin- ágat raktak vízbe. Ha a vízbe állított gyümölcsfaág kiszökdül, vagy ha még ki is virágzik karácsony napjára- a lány biztosan talál férjet.

Időjóslás is fűződik Katalinhoz: "ha Katalin kopog, karácsony locsog".

Katalin tiszteletére mindig nagy bált rendeztek.

Nevezetes a hónap utolsó napja, András napja is. Ez az utolsó nap, mikor még mulatságokat lehet tartani. András nap utáni vasárnap kezdődik Advent, ettől kezdve karácsonyig lakodalmat, táncos összejövetelt nem tartanak.

És ezzel már végleg véget ér az ősz. Az emberek behuzódnak otthonukba, és most ott élik életüket.

E három hónap feldolgozása során sok új dologgal gazdagodtak ismereteim. Hiszen eddig nem is tudtam, hogy sok névhez, milyen hagyományok és szokások fűződnek. Örömmel hallgattam ezeket a nekem újnak tűnő "meséket", ezért is irtam le papírra, hogy aki talán elolvassa, ő is gazdagodjon valamivel. Kedvet kaptam ehhez a munkához, és tervezem, hogy több idős személyt fel fogok majd keresni, hogy az egész év jeles napjait és szokásait feldolgozzam.

Sajnos nagyon sok szép hagyomány és szokás a feledésbe merül, és mi, a - felcseperedő ifjuság- csak idős emberek elmondásaiból, visszaemlékezéseiből, meséiből ismerjük meg azt a régmúlt kort, melyben elődeink éltek.

Marcali, 1985. október 1.

Hottó Anikó

Melléklet

Jeles napok és ünnepek időrendben: ősz.

SZEPTEMBER:

Szentmihály hava, őszelő hó.

1. Egyed.
  5. Lőrinc
  8. Kissszony Mária
  21. Máté
  29. Mihály
- Szüreti mulatságok

OKTÓBER:

Mindszent hava, őszhó.

4. Ferenc
15. Teréz
20. Vendel
21. Orsolya
23. János

NOVEMBER:

Szent András hava, őszutó.

1. Mindszent
3. Hubert
11. Márton
19. Erzsébet
25. Katalin
30. András

